

5932

→ 912.10 London
→ 911.31 Amsterdam

ag. no 20818-30818

Nr.: 2274/101 GS/655

Singapore, 29 mei 1961.

G E H E I M.

Rapport over Indonesië van
J. van der Kraan.

In vouwe dezès heb ik de eer Uwer Excellentie
aan te bieden een rapport van de hand van de heer
J. van der Kraan, voormalige kanselier bij de Afdeling
Nederlandse Belangen van de Britse Ambassade te Dja-
karta, omtrent de ideeën, welke thans in bepaalde
kringen in Indonesië leven.

De Consul Generaal,

mr. J.G. Kist.

Zijner Excellentie
de Minister van Buitenlandse Zaken,
te 's-Gravenhage.

Singapore, 29 mei 1961.

G E H E I M.

Gedurende de laatste 3 maanden van mijn verblijf in Djakarta heb ik kennis kunnen maken met enkele hogere Indonésische officieren en ambtenaren. Door gedachtenwisseling over gehoorde opvattingen met de Britse Ambassadeur, Sir Leslie Fry, en de heer Michael Day, le secretaris bij de Britse Ambassade belast met de verzameling van politieke en militaire inlichtingen, alsmede met de Nederlanders J.Cijfer - nog steeds een persoonlijk vriend van Generaal Nasution - en Ir.J.Kruisweg, die nog veel nieuwtjes uit Indonésische paleiskringen hoort, kon een zifting van gegevens plaats vinden.

Een derde Nederlandse bron was onze correspondenten in Semarang, Mej.mr.M.ter Kuile, die zegt een goede vriendin te zijn van de generaals-weduwe Oerip Sumahardjo en van brigade-generaal Mokoginta, hoofd van het departement van Nationale Veiligheid.

De belangrijkste rechtstreekse Indonésische bronnen waren de heren Soekawati (ex-President Oost-Indonésië Roestam Effendi (ex-lid 2de Kamer Staten Generaal), Drs. Irvin Saleh (Hoofd vreemdelingencontrole en waarnemend tweede man Immigratiedienst), de Voorzitter van de bond van gepensioneerde KNIL-militairen J.P.Pattipeilohy (die in een mij door anderen getoond stuk nog steeds als een leider van de R.M.S.-beweging wordt genoemd), en de heer Ali Sharif.

Deze laatste is een neef van de Minister van Binnenlandse Zaken en handelaar in tweede-handsgoederen, die al gedurende jaren zaken heeft gedaan met de voormalige Nederlandse vertegenwoordigingen in Indonésië. Toen mijn echtgenote eind januari 1961 Indonésië verliet, zei hij mij, dat ik altijd bij hem welkom zou zijn en dat er te allen tijde een slaapkamer met badkamer vrij was, indien ik de Rijksflat zou moeten verlaten.

De heer Sharif zegt in de revolutie te hebben gevochten "doch niet voor waar wij nu mee zitten".

Dr. Soebandrio zou onder zijn bevel hebben gediend en de heer Sharif bood mij eens aan om te zijnen huize een gesprek onder vier ogen met Dr. Soebandrio te regelen ter bespreking van de moeilijkheden tussen Nederland en Indonesië. Het kostte mij moeite om het enthousiasme van de heer Sharif voor deze ontmoeting te stuiten.

De heer Sharif kwam omstreeks 20 april ook een keer onverwacht bij mij met de mededeling: "Ik was vanmorgen bij Gunawan (Procureur-Generaal) en die zegt, dat U nu er toch geen officiële banden meer zijn rustig nog een paar maanden kan doorwerken".

Ik merkte op, dat zulks zonder status en zonder garanties onmogelijk was. "Ja, maar Gunawan zegt, dat ze Uw handtekening kennen en er genoeg mee zullen nemen." Het eigenaardige is, dat drs. Irvin Saleh mij een gelijkluidende mededeling had gedaan en dat na 17 april, de datum waarop de antwoordnota op de 10-maart-maatregel van de Indonesische Regering aan Luar Negeri werd overhandigd, door de Immigratiedienst en het Landgerecht te Djakarta werd gehandeld op enkele verklaringen in de Nederlandse taal ten behoeve van Nederlanders en spijtoptanten, getekend door mij als "kanselier van de voormalige Diplomatieke Vertegenwoordiging van Nederland", zonder stempels of zegels. Het ging slechts om eenvoudige routinekwesties en het is uiteraard een grote vraag of Luar Negeri zich erbij zou hebben neergelegd, zodra het de lucht van deze praktijk zou hebben gekregen.

Ik moest meer dan eens horen, dat ik een voor Indonesië aanvaardbare figuur was, omdat ik vrij was van koloniale smetten.

Ik heb de open uitnodiging van de heer Sharif met grote omzichtigheid behandeld, en slechts gevolg gegeven aan meer specifieke uitnodigingen als "Ik heb vanavond een paar kolonels te eten. Misschien kan U nog wat horen", of "Vanavond is dr. Halim (lid hoofdbestuur Indonesische Rode Kruis) bij mij. Die houdt erg van een beetje roddeler

Op de avond met de kolonels (Bimu van de Luchtmacht, Soemantri, 2de man van het Departement Nationale Veiligheid, en een kolonel van de Marine) ongeveer half februari, hoorde ik voor het eerst over de terugkeer van Kawilarang, welke naam mij niets zei op dat moment.

Er werd die avond nog een spelletje "kabinetsformatie" gedaan, wat de heren veel vrolijkheid bezorgde, en waar Kawilarang tot Chef Staf werd gekozen." Nasution is een te moeilijk figuur. Die heeft in zijn opmars naar de top al zijn oude vrienden links laten liggen. Nu wil hij terug, omdat hij in de nieuwe kringen alleen maar geduld wordt, maar het is te laat." De heer Sharif vertoonde nog een aantal foto's van Kawilarang, naar hij zei een van zijn beste vrienden.

Voorts werd over minister Chaerul Saleh gezegd, dat hij er "genoeg van begint te krijgen", steeds meer op eigen initiatief doet ten nadele van linksegezinde groepen en mogendheden, en dat het echtpaar Soebandrio zijn kinderen Nederlands leert.

In dit verband zij nog vermeld, dat ik in april van de heer Sharif hoorde, dat Generaal Nasution het hem aangeboden vice-presidentschap (met verlies van zijn militaire positie) had geweigerd.

Op een andere avond werd de voorgechiedenis van de zaak Schmidt vrij uitgebreid onder de loupe genomen. Daarbij waren behalve de heer Sharif, bij wie de heer Schmidt te Bandung enkele jaren woonde, aanwezig kolonel Utojo, gewezen militair attaché te Den Haag en gehuwd met een dochter van de toenmalige openbare aanklager Soenario, djaksa Siahaan, ex.B.B.-ambtenaar en thans Hoofd van de afdeling Economische Delicten van het parket van de Procureur-Generaal (hij zegt gedurende 2 jaar het vooronderzoek tegen Schmidt te hebben geleid) en de heer Maengkom van de economische afdeling van Luar Negeri, een neef van de gewezen minister Maengkom. Deze avond gaf weinig nieuws buiten de mening, dat Gunawan's positie (als een "Nasution-man") zwak zou zijn en dat hij nog steeds zijn ambtsvoorganger Suprpto over vele problemen zou raadplegen. Het doel van de avond was overigens om mij te introduceren bij Djaksa Siahaan met het oog op de detentie wegens economische delicten van 2 Nederlanders.

Het "roddelen" van dr.T.Halim bleek deze betiteling niet te verdienen, zoals moge blijken uit een door mij aan de Regeringscommissaris voor Indonesische aangelegenheden uit Djakarta gezonden rapport, waarvan de waarde wordt verhoogd door een gesprek op 4 mei j.l. van Lady Fry met de secretaresse-generaal van het Indonesische Rode Kruis, mejuffrouw Abdurachman, welke laatste zo mogelijk nog sterker tegen behartiging van Nederlandse belangen door het Indonesische Rode Kruis gekant bleek dan Dr.Halim. Het deel van het gesprek met dr.Halim, dat ik nog niet weergaf is belangrijker dan de visie van dr.Halim op belangenbehartiging door het Indonesische Rode Kruis.

Alle inlichtingen waaraan ik enig belang hechtte heb ik steeds doorgegeven aan de Britse Ambassade, dus is er een kans, dat veel van het volgende reeds ten Departemente bekend is. Niettemin moge ik volledigheidshalve nog herhalen, welke de meningen zijn van de heer Soekawati en van dr.Halim over de naaste toekomst van Indonesië.

Hierbij zij bedacht, dat veel van de grondgedachten dezer heren naar de geest bevestiging vonden in de gesprekken met de genoemde en andere officieren en ambtenaren.

De heer Soekawati gaf de indruk wensdromen te hebben en niet objectief te oordelen. Toen hij na zijn uitingen van fanatisme voorspelde, dat Soekarno binnen een jaar zou vallen, werd dit dan ook met zeer grote reserve aangehoord. De heer Soekawati had echter ook enige opmerkingen over de gedachtengang van Generaal Nasution, waarover ik een rapport opstelde doch weer verscheurde, omdat het zo weinig bij de werkelijkheid scheen te passen. Ik heb dit diep betreurd, toen enkele weken later bleek, dat de door de heer Soekawati gegeven achtergrond van de handelingen en geuite zienswijzen van Generaal Nasution nauw aansloot bij diens redevoeringen en besluiten over "retooling", waarvan ik slechts knipsels naar Den Haag zond.

In het kort zei de heer Soekawati, dat hij lid was van een groep, die probeerde Hatta en Nasution samen te brengen. Wanneer dat zou lukken - Nasution was volgens hem zeer kopschuw - zou over de toekomstige regeringsvorm en het toekomstige staatshoofd van de Republiek Indonesië kunnen worden beslist. Generaal Nasution zou volgens Soekawati een zeer knap doch zeer gevaarlijk spel spelen (dit is ook de mening van de heer Cijfer), door zijn macht te versterken door het "binnenhalen" van de rebellen tegen veel betere dan de gepubliceerde voorwaarden. Deze keren immers niet alleen "in de schoot der Republiek" terug, doch behouden in voorkomend geval hun militaire rangen en in de Minahassa zou de voorwaarde van Saerang zijn ingewilligd, dat na een jaar de teruggekeerde rebellen aldaar als leden van het Indonesische leger de taak van het Indonesische leger zouden overnemen. Met andere woorden: Minahassa voor de Minahassers. De inlichtingen over deze overeenkomst komen via professor Verkuyl van de Indonesische dominee te Manado, die als bemiddelaar tussen Leger en rebellen fungeerde. De grootscheepse overgaven van rebellen in Celebes en de in het stadium van onderhandeling verkerende overgaven op Sumatra (waartoe Kawilarang als bemiddelaar optreedt) kunnen met een vrij grote mate van waarschijnlijkheid aan deze eervolle voorwaarden worden toegeschreven.

Volgens de heer Soekawati zou generaal Nasution nog meehuilen met de wolven in het Soekarnistisch bos, omdat hij nog niet sterk genoeg is voor directe oppositie. In het kabinet zou hij echter reeds de morele steun hebben van o.a. Leimena en Djatikoesoema en hij zou een meerderheid mogen verwachten, indien hij de uitgesproken en stille aanhangers van Hatta onder zich zou kunnen scharen. Vandaar de pogingen van Soekawati c.s.

Realistischer leken de opvattingen van dr. Halim, die de eer geniet door Soekarno als persoonlijke vijand te worden beschouwd. Dr. Halim (zelf een gewezen le minister en ex.-minister van Defensie) zei, dat zijn goede vriend Djuanda ruim 2 maanden geleden de wenk ontving zich van hem afzijdig te houden en dat hij had vernomen uit zijn laatste ambt, geneesheer-directeur van het R.S.U.P. (ex-C.B.Z.)-ziekenhuis, te zullen worden "geretooled".

Dr. Halim beschouwt zichzelf nog steeds één met Hatta. Hij zegt met Hatta en Soekarno gedurende de Japanse bezetting een driemanschap ter voorbereiding van de Indonesische onafhankelijkheid te hebben gevormd.

Volgens hem zou Soekarno allang vergeten zijn door het Indonesische volk indien hij niet gedurende de laatste maanden van 1945 praktisch vrij spel zou hebben gehad. Dr. Halim's grootste bezwaar tegen Soekarno is, dat deze de "revolutie" heeft gefermenteerd en zich, toen het gevaarlijk leek te worden, uit lijfsbehoud door de Nederlanders heeft laten gevangen nemen. Dr. Halim zei ook "De Indonesische onafhankelijkheid is te vlug gekomen. Waarom hebben jullie niet vanaf medio 1945 te pas en te onpas met veel nadruk op komende onafhankelijkheid gewezen en er slechts langzaam naar toe gestuurd? Jullie kenden ons zo goed en het zou Soekarno de wind uit de zeilen hebben genomen." Dr. Halim heeft enige persoonlijke grieven tegen de president - evenals mevrouw Soebandrio, die nog steeds niet "on speaking terms" is met Soekarno (bron: Sir Leslie Fry) -, doch hij zegt met Hatta de politiek in 1955 vaarwel te hebben gezegd uit protest tegen de dictatoriale neigingen van Soekarno.

Zowel Hatta als Halim zouden een democratie met een constitutionele president willen - "en daar is Soekarno, mits politiek genuilkorfd, geknipt voor" - en ook Halim gaf als Soekawati de tijdslimiet van een jaar. "Of hij tot rede komt en als president kan worden gehandhaafd is nog de vraag, al is hij slim genoeg gebleken om tijdig met de wind mee te draaien. Is hij niet voorzichtig, dan gaat hij eruit".

Krasse woorden, maar uit de mond van Halim overtuigender dan van Soekawati. Toen ik twijfel uitsprak over de tijd van een jaar, waarbinnen de coup zou worden uitgevoerd, antwoordde dr. Halim: "Denkt U op 17 april 1962 nog maar eens aan mijn woorden."

De communisten, die van beide heren de schuld kregen de oorzaak te zijn van het voortdurende geroep om "Irian Barat", zouden volgens hen onvoldoende strijdvast blijken te zijn. De meesten hunner aanhangers zouden immers "brood"-communisten zijn, die erg makkelijk omzwaaiden, ook al omdat zij in hoofdzaak verandering zouden wensen, meer dan een bepaalde politieke richting om die verandering te bewerkstelligen.

Het schijnt overigens, of er een soort fluistercampagne tegen de communisten gaande is.

In veel van mijn gesprekken met Indonesiërs kwam gedurende de laatste weken het gesprek op "die communisten", meestal, wanneer de absolute verbreking van betrekkingen tussen Indonesië en Nederland met het oog op mijn naderend vertrek ter sprake kwam.

Het vermoeden van het bestaan van een stille anti-communistische campagne zou bevestigd kunnen worden door het volgende, weinig betekenende voorval.

Eén van de vrouwelijke personeelsleden van de afdeling Nederlandse Belangen bood het postkantoor te Djakarta een privé-telegram voor Nederland in de Nederlandse taal aan. De loketambtenaar adviseerde haar het telegram in de Engelse taal te stellen. "Want er zijn enkele communisten hier, die met opzet Nederlandse telegrammen verminken of zelfs gewoon in de prullemand gooien."

Voor zover geconstateerd komen de anti-communistische geluiden uit de richting van Generaal Nasution (Leger, Departement voor Nationale Veiligheid en de daaronder ressorterende Immigratiedienst) en Djatikoesoema (minister voor landverbindingen).

Wat de Immigratiedienst betreft - zo vernam ik van Drs.Irvin Saleh - mag niet jegens Nederlanders en spijtoptanten (aldaar genoemd "spijtooms" en "spijttantes") worden gediscrimineerd.

Omstreeks midden april verzocht deze ambtenaar mij "even" bij hem te willen komen. Het doel bleek te zijn een lange gedachtenwisseling over de Ambonnezen in Nederland, die vlak voor 2 uur werd afgebroken "omdat Drs.Hugeng (Hoofd van de Immigratiedienst) nog moest worden ingelicht". De wens van de Immigratiedienst was om deze mensen zo vlug en zo geluidloos mogelijk door te zenden naar Ambon.

Drs.Irvin Saleh moent, dat in de - wat hem betreft nabije - toekomst weer Nederlanders tot Indonesië zullen worden toegelaten. Men zou zich in beginsel echter willen beperken tot "volbloed"-Nederlanders. Hij ging hier niet verder op in, doch de heer Sharif gaf eens de volgende uitleg:

"Gedurende de Japanse bezetting vroegen en kregen veel Indische Nederlanders bescherming en hulp van de Indonesische bevolking. Zij wezen op de bloedbanden met ons volk en gaven voor één met ons te zijn. Na de oorlog herinnerden zij zich echter onmiddellijk weer de bloedbanden met Nederland en waren uit puur zelfbehoud tegen onafhankelijkheid. Niettemin opteerden velen voor de Indonesische nationaliteit, maar nu de tijden moeilijk zijn, willen ze weer Nederlanders worden." Het lijkt, alsof alle Indische Nederlanders worden veroordeeld op grond van de houding van de groep Indische Nederlanders, die in feite op sub-Europese standaard leefde en meer een Indonesische dan een Westerse leefwijze volgde.

Dr.Halim had in zekere zin hetzelfde bezwaar. Hij meent, dat bij de onafhankelijkheidsonderhandelingen Nederland geen Indische Nederlanders in zijn delegaties of als adviseurs had mogen benoemen op grond van de inherente partijdigheid van deze mensen.

Hij beweert, dat onder de Indonesische delegaties vaak met afkeer over een Nederlands denkbeeld werd gesproken, wanneer werd vermoed, dat de auteur een Indische Nederlander was.

Het is opmerkelijk, dat zelfs redelijke Indonesiërs als dr. Halim, drs. Saleh en Sharif (wiens huisgenoot, boezemvriend en rechterhand een Indische Nederlander is) dergelijke anti-"Indische" ideeën hebben.

Met betrekking tot de politieke toekomst van Indonesië lijkt het of thans na het échec van de Democratische Liga, opnieuw zekere pogingen in het werk worden gesteld om de anti-communistische krachten te bundelen. Men zal moeten afwachten of dit iets zal opleveren.

Het is niet zonder betekenis, dat met de communisten "Usdek/Manipol" schuldig wordt geacht aan veel, wat nu in Indonesië verkeerd is. Ik heb veel grappen over Usdek/Manipol gehoord, doch geen enkele verdediging ervan, ofschoon in alle kantoren ingelijste verklaringen van "Usdek" aan de muren hangen. Inspecteur Tobing, die belast is met de "indoctrinatie" van het politiekorps te Djakarta, stond bij de Nederlandse Vertegenwoordiging als een contactpersoon bekend, die ook metterdaad inlichtingen over Nederlanders verschafte en zo mogelijk hulp verleende. Ik vraag mij af, hoe hij zijn nieuwe taak vervult. Deze indoctrinatie zal echter niet geheel zonder invloed zijn, zeker op de Indonesische jeugd.

Andere tekenen van ontevredenheid in Indonesië zijn de beschuldigingen van niet-Javanen van "Javaans kolonialisme", (welke beschuldigingen niet alleen van Sumatraanse zijde komen) en de vaak gehoorde opmerking "Als jullie Nederlanders maar een klein deel van de dingen hadden gedaan, die Soekarno nu uithaalt, dan was er al veel eerder moord en doodslag geweest".

Nieuw-Guinea blijft een probleem, zegt men in anti-communistische kringen, doch bepaald niet van de eerste orde. Deze kwestie is al jarenlang met alle mogelijke middelen onder de aandacht van het Indonesische volk gebracht en zelfs na een politieke omwenteling zou geen enkele leider zich kunnen veroorloven het Indonesische standpunt over Nieuw-Guinea op relatief korte termijn te wijzigen of verzwakken, al zullen wellicht de tegenwoordige agressiviteit en onverzoenlijkheid afnemen en op de duur gedachtenwisseling weer mogelijk blijken.

J. van der Kraan.
(Kanselier)